

KRIZA EVROPE STAREGA REDA IN NJEN POSKUS MODERNIZACIJE

1) ZAČETKI MODERNE INDUSTRIJIZACIJE IN EVROPSKO GOSPODARSTVO V 18. STOLETJU

- Najpomembnejši naravni energijski viri:
 - Veter (poganjali mline na veter, črpalke itd.)
 - Voda
- Povečanje proizvodnje hrane:
 - Spremenjen način obdelovanja zemlje (uvajanje gnojenja, sistem stalnih njiv...)
 - Pojavi se pestrost novih kultur (krompir, koruza, fižol, paprika, paradižnik, tobak)
- Iznajdbe in izumi v 18. stoletju:
 - Kmetijski stroji: sejalnik na konjsko vprego (Jethro Tull), mlatilnica, stroj za čiščenje bombaža, plug s kovinskim rezilom (izboljšava)
 - Tekstilna industrija:
 - ~ Leteči tkalski čolniček (John Kay)
 - ~ Stroj za fino predenje (James Hargreaves)
 - ~ Statve na vodni pogon (Richard Arkwright)
 - ~ Predilni stroj (samuel Crompton)
 - Parni stroj (James Watt)
 - Parnik (Robert Fulton)
 - Lokomotiva (George Stephenson)
 - Parni mlini
 - Žage...
- Njihov vpliv na vsakdanje življenje:
 - Izumi so pomagali povečati pridelke, olajšati delo, povečati produktivnost. Rasle so tovarne, v katerih je bilo zaposlenih vse več ljudi, pomagali so jim vse številnejši stroji, večala se je proizvodnja in z njo so rasli dobički, amnoge je ogrožala vse večja revščina.

2) NASTANEK BRITANSKE KOLONIJE V AMERIKI

- Kolonije: posesti osvajalnih držav v tujih deželah, ki služijo kot vir surovin, cenene delovne sile, tržišče za izdelke ali kot vojaška oporišča
- Vzrok za nastanek kolonij: naseljevanje angleških priseljencev v S. Ameriko, želja hitre obogatitve, verstvo,
- Kolonije:
 - **Prva samostojna kolonija:** Virginija, kjer je bilo prvo parlamentarno zborovanje na Ameriških tleh
 - Maryland, S. in J. Karolina, New York, New Jersey, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island, Pensilvanija, Delaware, New Hampshire, Georgija
- Priseljenci: trgovci, pustolovci
- S. kolonije: Obdelovanje zemlje na farmah, obrt, trgovina, manufakture
- J. Kolonije: plantaže s suženjsko delovno silo (črnci)

3) NASTANEK ZDA

- Vzrok: kolonisti se uprejo z bostonsko čajanko (tovor z visoko obdavčenim čajem zmečejo v morje in ga potopijo). Začne se vojna za neodvisnost.
- Nastanek ZDA: ZDA nastanejo ko zastopniki 13 britanskih kolonij v Ameriki na kongresu v philadelphiji sprejmejo Deklaracijo o neodvisnosti in razglasijo odcepitev od matične države.

- ZDA postanejo moderna parlamentarna republika

4) FRANCOSKA REVOLUCIJA

➤ DRUŽBENO POLITIČNE IN EKONOMSKE RAZMERE PRED REVOLUCIJO:

- Po smrti kralja Ludvika XIV., je Francija, ohranila nespremenjeno obliko družbenega in političnega sistema, zato se je vse bolj zaostrovalo nasprotje med fevdalno naravo absolutističnega sistema in interesi meščanskega razreda.
- **Francoska družba, razdeljena, na stanove: 1789;**
 - ~ **1. stan: duhovščina (140.000)**
 - visoka duhovščina (uživala posebne politične pravice in davčne ugodnosti, veliko zemljiških posesti); denar dobivajo od dajatev (desetina), cerkev je eden največjih fevdalcev, zemljo dajejo v zakup in pobirajo najemnino
 - nižja duhovščina (župniki, pomožni duhovniki, menihi, redovnice- živeli v hudih stiskah)
 - ~ **2. stan; plemstvo (400.000)**
 - dvorno plemstvo (živelo potratno)
 - podeželsko plemstvo (živelo slabše; posledice: neusmiljeno in nasilno ravnanje z podložniki pri pobiranju dajatev, ohranili častne privilegije- nošenje meča, ločene klopi v cerkvi, obglavljanje)
 - ~ **3. stan; Kmetje in buržoazija:** trgovci, bankirji, odvetniki, zdravniki, uradniki, rokodelci, služabniki, kmetje, kmetijski delavci.
 - Prebivalci mest (2-3 milijone)
 - Podeželsko prebivalstvo (20 milijonov)
 - Podeželski in mestni reveži (3-5 milijonov)
 - ~ **Zunaj 3. stanu,** pa so bili berači (v Parizu jih je bilo nekaj 10000) in prostitutke (okrog 100.000)
- **Vzrok za revolucijo:**
 - ~ **Ključni razlog:** kriza fevdalnega reda; slab gospodarski položaj Francije in odpor plemstva ter dvorne gospode pri reformiranju države,
 - ~ **Ostali razlogi:** davčna bremena, upadanje kupne moči, padanje cen žita, presežek delovne sile, naravne nesreče, slabe letine.

- **Oblast:** nekateri v vladi Ludvika XVI. so opozarjali na rdeče številke v proračunu in predlagali rešitve
- Dva ekonomista, Turgot in Necker sta predlagala reformo države; temu pa sta odločno nasprotovala 1. in 2. stan. Turgot je skušal uvesti obdavčenje po plačilni sposobnosti, Necker pa je predlagal in zahteval obdavčenje 1. in 2. stanu
- Ludvik XVI. ni hotel reformirati države

➤ POTEK FRANCOSKE REVOLUCIJE

- Francija se je znašla pred bankrotom, da bi ta bankrot preprečili, je Ludvik XVI. leta 1789 sklical generalne državne stanove, da bi izglasovali nove davke. Tretji stan zahteva, da morajo biti glasovi poslancev enakovredni, privilegirana stanova nasprotujeta. Niso se dogovorili in 3. stan je zapustil generalne stanove in sklenil, da se ne razidejo dokler jih kralj ne prizna kot narodno skupščino.
- Upor sproži val navdušenja v Parizu, ljudski nemir leta 1789 (meščani napadejo Bastilijo- *trdnjava kamor kralji zapirajo nasprotnike absolutističnega režima*), kmečki nemiri □ začne se francoska revolucija.
- Avgusta 1789 so odpravljeni preostanki fevdalnega sistema ter privilegiji plemstva in duhovščine. Sprejeta je bila **Deklaracija o pravicah človeka in državljana:**
 - ~ ljudje se rodijo in živijo svobodni ter enaki v pravicah

- ~ zagotovljene so pravice do svobode, varnosti, pravice do upora proti zatiranju
- ~ pravica do političnega združevanja
- ~ poudarjeno je načelo suverenosti naroda
- ~ svoboda je v tem, da lahko storiš vse, kar ne škodi drugemu
- ~ zakon je izraz splošne volje, nikogar ni mogoče obtožiti, pripreti, zapreti, če se mu krivde ne dokaže
- ~ prepovedano je vznemirjanje zaradi verskega ali političnega prepričanja
- ~ oblast mora delovati v korist vseh, finančna obremenjenost mora biti enakomerno porazdeljena

- **Geslo revolucije:** SVOBODA- ENAKOST- BRATSTVO

- **Ukrepi narodne skupščine:**

- ~ Postopno odpravljanje plemiških nazivov
- ~ Razlastitev cerkve
- ~ Duhovniki razglašeni za državne uradnike
- ~ Urejeno šolstvo
- ~ Uvedba civilne poroke
- ~ Leta 1791 sprejeta ustava, ki Francijo spremeni v ustavno monarhijo (izvršna oblast- kralj, zakonodajna oblast- narodna skupščina □ (voljeni glede na premoženje)

- **Posledice:** nezaupanje, nadzori ljudi, aretacije, pobeg plemičev v tujino in njihovo delovanje proti revoluciji, gospodarska kriza sproži kmečke upore, poveča se število revežev, beračev, razbojniških skupin...

- **Meščanstvo postaja vse bolj razdvojeno.** Izoblikujeta se dve vrste meščanstva:

- ~ Revolucionarji – žirondisti (imeli podporo bogatih meščanov)
- ~ Jakobinci (imeli podporo med nižjim meščanstvom in revnejšimi ljudskimi množicami)

➤ **JAKOBINSKA DIKTATURA**

- **Vzroki za nastanek jakobinske diktature**

- ~ Leta 1792 se razmere v Franciji poslabšajo. Vzrok: vojna med Francijo in povezanima Avstrijo in Prusijo-. Kralj skuša z družino zbežati, ker so ga ujeli, sta bila kralj in kraljica (Maria Anttonieta) obglavljena.
- ~ Ljudstvo prisili skupščino, da je razglasila republiko.
- ~ kasneje se vojni med Francijo in povezanima Avstrijo in Prusijo, pridružijo še druge države. Vojno spremljajo porazi, pomanjkanje in nezadovoljstvo.
- ~ Leta 1793 oblast prevzamejo v republiki jakobinci □ začne se jakobinska diktatura

- **JAKOBINSKA DIKTATURA;** načela revolucije iz leta 1789 začnejo uveljavljati s silo oz. fizičnim obračunavanjem žirondistov. Uvedli so splošno oborožitev ljudstva, vojaškim interesom podredili proizvodnjo v manufakturah..

- **KONEC DIKTATURE;** Ljudje postanejo nezadovoljni, zaradi nasilništva, pod giljotino pošljejo še Robespiera (voditelj jakobincev) in njegove jakobinske sodelavce, oblast prevzame bogato meščanstvo, izvršna oblast pa predajo petim izvoljenim možem.

➤ **ZGODOVINSKI POMEN FRANCOŠKE REVOLUCIJE;**

- Z njo se začne politični vzpon meščanstva
- Oblastništvo se določa z denarjem (do vodilnih položajev se niso mogli povzpeli na osnovi svojega rodu, ampak z uspešnim in ustvarjalnim delom)
- Ohranili so se nekateri upravni postopki, nove mere z decimalnimi enotami, ...
- Najpomembnejša pridobitev F. revolucije: uveljavljanje novih načel, ki so ljudem nudila enake možnosti za uspeh (svoboda govora, tiska, človekove vesti, enakost državljanov pred zakoni, zaščita osebne lastnine...)

5) NAPOLEON IN NAPOLEONSKE VOJNE

➤ NAPOLEON:

- Rojen na Korziki
- Obiskoval vojaško šolo v Franciji
- Imel je zelo dober spomin, predvsem pa vztrajnost in občutek za položaj
- v času F. revolucije je bil jakobinec, boril se je proti zunanjim in notranjim nasprotnikom revolucije
- s 24 leti postal general
- leta 1795 postal poveljnik francoske armade (zadužil upor pariškega ljudstva)
- osvojil severno Italijo in postal nacionalni junak
- v Franciji izvedel državni udar (brez prelivanja krvi), s tem odstavil direktorij in razlgasil, da se uje francoska revolucija končala
- leta 1799 postal prvi konzul Francije (čez nekaj let njegova funkcija postane dosmrtna)
- leta 1804 se je razglasil za cesarja Francozov
- državna uprava postane v celoti centralizirana.

➤ NAPOLEONOVE VOJNE- vojne v letih 1800- 1814 za ohranitev francoske prevlade v Evropi; začele so se kot vojne za zavarovanje političnih, socialnih in gospodarskih sprememb francoske revolucije, a so se sprevrgele v manifestacijo Napoleonovih osvajalnih teženj.

- Začne se s posegi v Italiji, kjer morajo Avstrijci priznati francosko oblast
- Avstrija; Napoleonova zmaga z ustanovitvijo Ilirskih provinc in poroko z Avstrijsko princeso Marijo Luizo
- Velika Britanija- bitka pri Trafalgarju
 - ~ General H. Nelson v pomorski vojni uniči francosko mornarico in prepreči možnost ponovnega napada na Anglijo.
 - ~ Napoleon se iz maščevanja odloči za celinsko zaporo (evropske države imajo prepovedano trgovanje z Anglijo)
- Rusija (1812)
 - ~ Vzrok; kršitev celinske zapore
 - ~ pri Borodinu pride do bitke v kateri Napoleon zasede skoraj prazno mesto zaradi umika Rusov. Rusi podtaknejo požar, Napoleon se umakne in na poti domov doživi poraz.
- Liepzig 1813- bitka narodov;
 - ~ Ko združene evropske čete vdrejo v Francijo, se je Napoleon prisiljen vdati
 - ~ Izženejo ga na sredozemski otok Elbo s spremstvom in rento
- Waterloo (1815) – spopad z zavezniško vojsko (pruskih in angleških vojakov)
 - ~ Vzrok; ni se mogel sprijazniti z porazom v Liepzigu
 - ~ Spet premagan
 - ~ Tokrat izgnan na Sv. Heleno, kjer je živel do smrti.